

העומדים ליד האוהל. מה עליו לעשות, להקשיב לדברי הנבואה או לטפל באורחים? מה אנחנו היינו עושים לו, נאמר, נשיא ארה"ב היה בא לבקר אותנו בביתנו ופתאום היו מופיעים בפתח אנשים זרים עיפים ורעבים? לאברהם אין דילמה. הוא אומר לה' משהו כמו: "בבקשה חכה לי כמה דקות, אני תיכף חוזר, יש לי משהו לעשות שאינו סובל דיחוי", ורץ אל האנשים. אברהם יודע ומלמד אותנו דבר חשוב - אתה יכול להתקרב לה' רק דרך יחסים תקינים עם בני אדם. אינך צריך ואינך יכול לבגוד בשייכות שלך למסגרות החברתיות שאתה חלק מהן - משפחה, חברים, קהילה, מקום עבודה - כדי להתקרב לה'. יש דתות שסבורות שהתנתקות מהחברה היא הדרך להתעלות רוחנית. היהדות אינה מאמינה בזה. להיות יהודי אמיתי זה אומר קודם כל להיות בן אדם מוסרי. זה אומר להיות אבא טוב ובן טוב, בעל טוב ואישה טובה, חבר טוב ושכן טוב, מעסיק הוגן ועובד נאמן. זוהי הדרך של אברהם אבינו וזוהי הדרך היהודית להתקרב לה'.

הגמרא מספרת שאברהם גילה את הקב"ה כשהוא היה בן 3. לעומת זאת, המדרש מספר שזה קרה כשאברהם היה בן 40 או 48. ב"משנה תורה" הרמבם כותב שאברהם היה בן 48 כשהבין לראשונה שיש ה' בעולם. כל המפרשים שואלים איך זה שהרמב"ם העדיף את גירסת המדרש על פני גירסת התלמוד. ה"כסף משנה" בפירושו על "משנה תורה" מסביר שאין סתירה אלא מדובר בשתי רמות של הכרה. כשהיה בן 3 אברהם הגיע למסקנה ההגיונית אודות עובדת מציאות ה' אבל כשהוא היה בן 48 הוא גילה את דרך עבודת ה'. אז הוא הבין שאדם יכול לעבוד את ה' רק בתנאי שהוא מוסרי. בעולם העתיק היו הרבה אנשים שהחזיקו באמונה באל אחד. אברהם לא היה המונותאיסט הראשון, אבל הוא היה הראשון שהבין בעצמו והסביר לכולם שאת האל עובדים בדרך של חיים מוסריים.

אברהם אבינו מחנך אותנו לאופטימיות. הוא מלמד אותנו מה זה תקווה ומה זה אמונה. כשה' מצווה עליו לעזוב את ארצו וללכת אל ארץ אחרת, רחוקה וזרה, הוא מציית. מיד כשהוא מגיע לארץ ישראל יש שם רעב קשה והוא חייב לרדת למצרים. שם הוא חייב להציג את אשתו כאחותו כי אנשי המקום עלולים להרוג אותו כדי לקחת את שרה. שרה אכן נלקחת לבית פרעה מלך מצרים ונחלצת משם רק אחרי שה' מביא על בית פרעה נגעים קשים. הם חוזרים ארצה ואברהם מגלה לאכזבתו

1 ירא

הפסוק שבכותרת מבטא את תפקידו האוניברסאלי וההיסטורי של אברהם אבינו. הדמות האדירה הזו באה לעולם כדי להנחיל לאנושות את ערכי הנצח של הצדק המוחלט, האלוהי. במילה אחת, אברהם אבינו הוא - מחנך. הוא לא מוכן לקבל את העולם הפגאני והברברי כמו שהוא, אלא הוא מאמין שהוא יכול, עם קצת עזרה מידידים, לשנות את העולם. בפרשת השבוע אנו יכולים לראות איך אברהם מחנך את בני דורו וגם אנחנו, אחרי יותר-3500 שנה, יכולים ללמוד כמה דברים חשובים מתוך ההתבוננות בדרכיה של האישיות הענקית הזו, האבא הגדול שלנו.

בתחילת הפרשה אנו פוגשים את אברהם יושב בפתח אוהלו ביום חם מאוד ומצפה לעוברי אורח כדי לארחם בביתו. חז"ל מספרים לנו שהיה זה ביום השלישי מאז שהוא עשה לעצמו ברית מילה (בלי הרדמה...) וה' עשה שיהיה זה יום חם כל-כך כדי שלא יעברו שם אנשים ואברהם יוכל לנוח בביתו ולהתאושש. אולם למרות מצבו הגופני ולמרות מזג האוויר אברהם לא מוותר ויושב בפתח האוהל בציפייה לאורחים. ואז ניגלה אליו ה'. אברהם זוכה לנבואה, להתגלות אלוהית. באותו רגע הוא מבחין בשלושה הולכי רגל, רגליהם מאובקות,

אני ואתה נשנה את העולם

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט."

(בראשית יח, ט)

1 ירא

ילדים זה שמחה

**"וה' פקד את שרה
כאשר אמר ויעש
ה' לשרה כאשר
דיבר."**

(בראשית כא,א)

שלוט אחיינו לא עומד בציפיות של אברהם ממנו. שרה לא מצליחה ללדת והוא נאלץ לקחת את הגר שפחתה כדי שתלד לו בן. גם הבן הזה מתגלה כאכזבה גדולה עד כדי כך שאברהם נאלץ לגרש אותו ואת אמו. בכל התלאות הללו לא נפגמת האמונה של אברהם בה'. הוא יודע שכל מה שעובר עליו הוא לטובתו ושגם אם הוא לא יכול לראות מיד את הטובה הזאת, הוא מאמין שה' אוהב אותו ושמכל מה שעובר עליו עתיד לצמוח משהו טוב. הוא יודע שהכל יסתדר. יהודי חייב להיות אופטימי. החיים מזמנים לפעמים מצבים קשים ואפשר בקלות להתייאש. לא זו דרכה של תורה. אם אנחנו באמת מאמינים שה' הוא כל-יכול ושהוא "בצד שלנו", אנו חייבים לשמור על תקווה, על אמונה ועל אופטימיות.

כדי לבטא ולהוציא אל הפועל את גדולתו של אברהם, ה' הציב בפניו עשרה ניסיונות. הקשה שבהם הוא, ללא ספק, ניסיון העקדה: "והאלוהים ניסה את אברהם ויאמר אליו...קח נא את בנך, את יחידך, אשר אהבת...והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך" (כב, א-ב). הקושי הגדול אינו בנכונות למסור את הנפש. אם זה היה הניסיון, הרי שניסיונו של יצחק גדול יותר. בעקדה הוא היה בן 37. הוא יכל לסרב. הניסיון של אברהם היה קשה בגלל שהוא נדרש לעשות משהו שעמד בסתירה לכל מה שהוא האמין וחינך בו. הקרבת בנים לאלילים היה דבר נפוץ באותו זמן ואברהם ניסה בכל כוחו להסביר שזה לא נכון, שאסור לעשות את זה, שאדון העולם הוא טוב והוא רוצה שנחיה ולא נמות ולא נהרוג זה את זה. והנה הוא, המטיף הגדול, הולך ועושה את זה בעצמו. איך הוא יוכל אחר-כך להמשיך ולהדריך אותם? יתרה מזאת, אברהם האמין שאי אפשר לתקן את כל העולם בבת אחת. אדם שרוצה לתקן את המצב בבית, בקהילה או במדינה לא צריך לצפות שהתיקון יושלם בבת אחת ע"י פעולה גרנדיוזית זו או אחרת. בדרך כלל דרושה עבודה רצינית, עקבית וממושכת וההתקדמות היא הדרגתית. והנה עכשיו הוא נדרש לבצע יוצא דופן, רדיקלי, החורג מדרכו הרגילה. מעל הכל, אברהם נדרש לעשות משהו המנוגד לתורה - הוא צריך לרצוח! ברגע האחרון מלאך ה' מונע ממנו לשחוט את בנו. יש המסבירים שאותו מלאך אינו אלא מוסר התורה. לא יכול להיות שה' ידרוש מאתנו לעשות דבר לא מוסרי. בסופו של דבר התברר שה' אכן אינו חפץ בקורבנות אדם ושתיקון העולם היא אכן בדרך של צעד אחרי צעד, מעשה טוב ועוד מעשה טוב, עד הגאולה השלמה.

למרות האמור בכותרת, ילדים זה גם הרבה טירחה. ישנו מושג מוכר של "צער גידול בנים", כי לגדל ילד זה אומר דאגה ולכלוך ורעש וחוסר נוחות ופגיעה בפרטיות והוצאות כספיות גדולות. למרות זאת, רוב בני האדם רוצים מאד להיות הורים ומעדיפים את צער גידול הבנים על פני צער חסרון הבנים. בפרשת השבוע אנו קוראים שאברהם ושרה הגיעו לגיל 99 ו-90 לפני שהם זכו לפרי בטן. כשסוף סוף יצחק נולד הם עורכים מסיבה גדולה. מה יש במצב ההורות שאנו כל כך חושקים בו? על פי ההלכה, אדם שיושב "שבעה" צריך להימנע מלהחזיק ילד קטן ולשחק אתו. הסיבה היא שילד קטן גורם באופן טבעי לשמחה וזה יסיח את דעתו של האבל מהאבלות. מדוע, בעצם, ילדים מביאים לשמחה?

ילדים זו הברכה הגדולה ביותר שה' יכול לתת לנו כי היותנו הורים מאפשר לנו לחוש נחוצים וחיוניים. אברהם ושרה ידעו וחשו מה שיודע וחש כל אדם מבוגר, שאינך יכול לזכות להרגשה שאתה נחוץ וחיוני עד שיש לך ילד. תינוק הוא יצור חסר-אונים. הוא תלוי לגמרי בהוריו. אנו רגילים לנהל את החיים שלנו בעולם המבוגרים עם מודעות רבה למה שאנו נותנים לעומת מה שאנו מקבלים. אנו משתדלים למלא את התפקידים החברתיים

שלנו על הצד הטוב ביותר, להיות אזרחים טובים ועובדים טובים. אנו מנסים לתת לסביבה שלנו את המירב והמיטב שלנו, ועדיין הרבה פעמים אין אנו מלאים מכך תחושת סיפוק. הילד שלנו אינו נותן לנו כלום, הוא רק דורש לקבל - אוכל, בגדים, תשומת לב ומה לא. הדבר היחיד שהוא נותן לנו היא ההרגשה שהוא אינו יכול בלעדינו. אנחנו נהנים מתחושת הסיפוק העצום שההרגשה הזו יוצרת והיא זו שהופכת את כל הטירחה שלנו לרצויה וכדאית.

אצל הרבה אנשים יש משבר קשה כאשר הם יוצאים לפנסיה. זה מובן. פתאום הם מחוץ למערכת, העולם מסתדר די טוב גם בלעדיהם ויש להם תחושה שאף אחד כבר לא זקוק להם. זו הרגשה קשה מאד ולכן הרבה פנסיונרים מזדרזים למצוא מסגרת חלופית של תעסוקה, לפעמים בהתנדבות, פשוט כדי להרגיש חיוניים.

לפעמים קורה שכאשר בני זוג חיו הרבה שנים יחד ואז אחד מהם נפטר, בן הזוג השני לא מחזיק מעמד זמן רב אחר כך והולך גם כן לעולמו. זה לא רק בגלל הבדידות וצער הפרידה, אלא גם בגלל שלפתע אין בסביבה אף אחד שבאמת צריך אותך, אז מה הטעם להמשיך לחיות? לכן חשוב במצב כזה לא רק לעזור לאותו אדם, אלא גם לבקש ממנו איזושהי עזרה, כדי לתת לו את ההרגשה שהוא חיוני, שזקוקים לו.

גידול ילד הוא הסיפוק האישי הגדול ביותר. אתה בעצם מקבל לאחריותך יצור בלתי מפותח ואתה מפתח ומעצב את האישיות שלו. אין בחיים הזדמנות לפעילות יצירתית עשירה יותר. דרך התהליך הזה אנו, כהורים, מגלים ומפתחים בעצמנו משאבים אישיותיים שכלל לא היינו מודעים אליהם. אנו במובן מסוים גדלים עם הילד ומתפתחים איתו. הסיפוק שלנו הוא כפול: אנו נהנים לראות איך הילד מתפתח וגדל עם הזמן ואנו נהנים לגלות איך אנו בעצמנו הולכים ומתפתחים בזכות הדרישות והאתגרים שההורות מציבה בפנינו. זה מעניין שדווקא במסגרת היותנו הורים, שבה לכתחילה אנו באים רק לתת ואיננו מבקשים לקבל, אנו זוכים ברווח הגדול ביותר.

הורים חייבים להיות קשובים לילד שלהם, לחוש ולקלוט את המסר שלו ולהגיב אליו. כל הורה לומד עם הזמן להקשיב גם עם האוזן השלישית, עם הלב. אנו לומדים להקשיב לא רק למה שהילד שלנו אומר לנו בפיו אלא גם למצב הרוח שלו ולמסרים

האי-מילוליים שהוא מעביר אלינו בהבעות הפנים ובשפת הגוף שלו. אנו חייבים להיות רגישים לכל העושר של המסר שלו ולהגיב בהתאם. אפשר להגדיר אנוכיות כהתרגלות להגיב רק לעצמך. כהורה אתה לומד להגיב לאחרים. זוהי אולי המתנה הגדולה של ההורות, שהיא "מאלצת" אותנו להשתחרר מהאנוכיות שלנו ולהתרגל לחוש אמפטיה כלפי אדם אחר. לאור זאת מובן שההורות אינה באה על חשבון מערכת היחסים הזוגית אלא למעשה תורמת לשכלולה.

חז"ל מגלים לנו דבר מאד מעניין: "כל המתפלל על חברו, נענה תחילה". אם אתה נמצא במצוקה כלשהי ואתה מכיר מישהו אחר שגם כן נמצא במצוקה ואתה מתפלל לה' שיעזור לו, ה' יעזור לך. בפרשתנו, אבימלך מלך גרר ואשתו לא יכלו להוליד. לאברהם ושרה עדיין לא היו ילדים ובכל זאת אברהם מתפלל לה' על אבימלך ואשתו. לאחר זמן קצר נולד יצחק. כאשר אדם מתפלל לא רק על עצמו אלא גם על חברו, כאשר הוא מצליח לחוש גם את הצער של אדם אחר, הוא מתגבר על הנטיה שלו להתרכז בעצמו ובכך הוא מכין את עצמו להיות ראוי לקבל את ברכת ה'.

הורה הוא באופן בסיסי אדם אופטימי, כי ילדים זה העתיד. זהו הניצחון שלנו על המוות וזהו החיבור המשמעותי שלנו אל הנצח. מספרים על משורר ישראלי אחד שבבחרותו היה תלמיד מצליח בישיבת "וולוז'ין" המפורסמת אבל בבגרותו הוא עזב את חיי התורה. יום אחד, כשהוא מטייל בתל-אביב עם כלבו, הוא רואה מולו את הרב שלו מהישיבה. הרב מיד מבחין שתלמידו לשעבר "שינה כיוון" בחיים. הוא שואל אותו "התחתנת?" האיש עונה "לא". שואל הרב: "ומה עם 'קדיש'?" (כלומר - ילדים, שיגידו אחריו "קדיש") מצביע האיש על הכלב ואומר "זה ה'קדיש' שלי. הרב חושב רגע ואומר: "בעצם, אבא שלך לא זכה ל'קדיש' יותר טוב". ילדים מייצגים את העתיד ומי שמאמין בה' חייב להיות אופטימי לגבי העתיד.

שום אזכור שה' מדבר אליו. יכול להיות, שמאז שאברהם נשאר בלעדי שרה, הוא לא זכה יותר לנבואה! מדוע?

כשנולד יצחק, אברהם היה בן 99 ושרה בת 90. אברהם, שהובטח לו "ואעשך לגוי גדול", ידע שיהיו לו הרבה צאצאים, אולם הוא לא היה בטוח שהם יבואו לו במסגרת הנישואין עם שרה. הוא חשב שאולי אליעזר עבדו, לוט אחיינו או אולי ישמעאל בנו יהיו ממשיכי דרכו, אולם ה' הודיע לו שהאיש אשר ישא את התכונה המיוחדת של אברהם כבעל ברית עם ה' יהיה רק זה שייולד לו ולשרה. הברית עם ה', יצירת עם ישראל כעם סגולה, היא עניין משותף של שניהם. כזכור, שמותיהם המקוריים של אברהם ושרה הם אברם ושרי, אולם כל עוד הם נשאו שמות אלו, הם לא יכלו להוליד. ה' הודיע לאברם, שכדי להביא לעולם את האדם שימשיך את דרכו ושממנו יצא עם ישראל, צריך להוסיף לשמותיהם את האות "הא", המייצגת את שם ה' וכך אברם נהיה אברהם ושרי - שרה. יצחק אבינו יכל לבוא לעולם רק אחרי ששם ה' נעשה חלק משמות הוריו. חז"ל אומרים שישנם שלושה שותפים ביצירתו של כל אדם: הקב"ה, אביו ואמו. כאן אנו רואים שהדברים נכונים גם לגבי יצירתו של עם ישראל. מה שזה אומר לגבי אברהם ושרה כאיש ואישה הוא ששם ה' נעשה חלק מקשר הזוגיות שלהם.

למעשה, שרה היתה גדולה מאברהם בנביאות. המדרש מספר שכאשר יצחק וישמעאל גדלו, ישמעאל היה יורה חצים ומנסה לפגוע ביצחק, כאילו בצחוק. אפשר להבין את הדברים כפשוטם, שישמעאל ניסה לרצוח את יצחק, או במובן מטאפורי, שהתנהגותו הפראית של ישמעאל (שהיה נאמן למה שהבטיח המלאך להגר אמו "הוא יהיה פרא אדם") היתה עלולה להשפיע לרעה על החינוך הטוב של יצחק. בכל אופן, שרה דורשת מאברהם "גרש את בן האמה הזאת ואת בנה". הרעיון הזה לא מוצא חן בעיני אברהם והוא נמנע מלגרש את הגר וישמעאל, עד שה' מצווה עליו: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". מעיר על כך רש"י: "בקול רוח הקודש שבה. כלומר - מכאן לומדים) שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות". אברהם היה נביא גדול, ה' דיבר אליו עוד כשהוא היה בן 4, אבל הוא היה טפל לשרה בנביאות. נבואתה של שרה היתה בדרגה גבוהה משלו.

יתרון נבואתה של שרה על פני זו של אברהם הוא שהיא ידעה לתרגם את תוכן הנבואה למושגים מעשיים. אברהם הבין וידע להסביר את המושגים העקרוניים

חיי שרה

חיי שרה - זה שם של תקופה

"ויהיו חיי שרה מאה
שנה ועשרים שנה
ושבע שנים שני חיי
שרה:"

(בראשית כג,א)

התורה לא מבזבזת מלים. אילו כל מה שהיא רצתה לספר לנו בפסוק הפותח את הפרשה היה מספר שנות חייה של שרה, היא יכלה לנסח את זה בצורה הרבה יותר קצרה ופשוטה, "ותחיה שרה מאה עשרים ושבע שנים", או משהו כזה. הניסוח ה"מסורבל" של הפסוק מרמז שמסתתר כאן מסר עמוק יותר. רש"י מסביר שהחלוקה של המספר 127 ל- 100 ועוד 20 ועוד 7 רומזת שכאשר שרה היתה בת 100, היא היתה נקיה מחטא כמו בהיותה בת 20 וכשהיא היתה בת 20 היה לה יופי של ילדה בת 7. מה שרש"י לא מסביר הוא התוספת המיותרת לכאורה בסוף הפסוק, "שני חיי שרה". נראה לי שהמלים הללו מבטאות מסר חשוב אודות תפקידה של שרה אימנו בעיצוב התרבות האנושית בכלל ואודות תפקידה של האישה במשפחה היהודית בפרט.

אברהם האריך ימים עוד 38 שנים אחרי מות שרה אשתו. בשנים הללו הוא נשא אישה אחרת, קטורה, שילדה לו עוד ששה ילדים. איננו יודעים הרבה אודות ילדים אלו, אולם אנו יודעים שהם לא המשיכו את דרכו של אביהם. יצחק, בנה היחיד של שרה, הוא גם היחיד שנשאר נאמן לדרכו של אביו. מעניין לראות שלמרות שאברהם המשיך לנהל חיים פעילים אחרי מות שרה, אין בתורה

בנוגע למונותיאזים, למוסר, ליחסי אנוש נכונים ולכל שאר הנושאים שהוא לימד את אנשי דורו. שרה היתה זו שידעה טוב ממנו ליישם את כל הדברים הללו בפועל, בחיי המעשה. אברהם לימד שצריך לעשות חסד, כמה זה טוב, כמה זה חשוב. שרה ניהלה בית שכל כולו היה חסד. היא היתה התגלמות מושג החסד. אדם רעב שנכנס לביתם של אברהם ושרה היה זוכה לארוחה טובה, מעשי ידיה של עקרת הבית. כל מי שנכנס לבית שלהם הרגיש מיד את כל הדברים שאברהם דיבר עליהם כל הזמן. הוא לא היה צריך הסברים נוספים. באופן אינטואיטיבי, ידעה שרה לעשות את ההחלטות הנכונות וליצור את האווירה המתאימה לבית יהודי. היה לה הכשרון לבנות ולעצב חיים טובים, היא ידעה להגשים בחיי היום-יום את המושגים התיאורטיים הגדולים. היה לה רוח הקודש. זהו סוג של נבואה, המקנה יכולת לדעת ולחוש את המציאות העכשווית. היתה לשרה רגישות מיוחדת לדעת איך האדם שלידה מרגיש באותו רגע, למה הוא באמת זקוק. היא יכלה לראות אותם איך שהם באמת ויכלה לעזור להם כשהם היו זקוקים לזה.

קוראים לזה אינטואיציה. או, בלשון חז"ל - בינה. ולמעשה זהו כשרון טבעי, שינו במידה זו או אחרת אצל כל אישה. האישינות הגברית בנויה באופן טבעי כך שהיא מתאימה לעיסוק בחכמה, כלומר בהגדרה והפנמה של מושגים ברמה העקרונית, התיאורטית. זהו הצד החזק של הגבר. האישינות הנשית בנויה באופן טבעי כך שהיא יודעת איך להביא את המושגים העקרוניים אל החיים עצמם. זהו הצד החזק של האישה. השילוב המוצלח של חכמה ובינה יוצר דעת, שהיא התוצאה המושלמת של שניהם, כך שכשאנחנו מבקשים בתפילת שמונה-עשרה "והננו מאיתך חכמה, בינה ודעת", אנו מתפללים גם שיהיה לנו קשר נישואין טוב...

לאברהם ולשרה היה קשר נישואין מצוין, כי כל אחד מילא את תפקידו על פי הכשרון המיוחד שלו והם השלימו זה את זה. הם ידעו שהם דומים זה לזה אבל באותו זמן גם שונים זה מזה, הם ידעו שלכל אחד משניהם יש יתרון מיוחד והם ידעו להחמיא זה לזה, לוותר זה לזה כשצריך ולהביע הערכה ותודה כלפי בן הזוג על הוויתורים שהוא עושה. זהו אולי מתכון להצלחה של כל קשר נישואין.

לאברהם ולשרה היה ברור שהמפעל האדיר של חינוך כל העולם לדרך של חיים מוסריים הוא מבצע בו שניהם שותפים חיוניים. כשרה מתה, אברהם יודע שזה נגמר. הוא ממשיך לחיות ולפעול, אבל ברור לו שהסתים עידן בהיסטוריה. זה

מה שמסתתר מאחורי שלושת המלים האחרונות של הפסוק הפותח את הפרשה, "שני חיי שרה", וזה מה שאנחנו יכולים לשמוע מהדהד גם בשם הפרשה. התקופה המשמעותית הזו בהיסטוריה של האנושות, התקופה שבה החברה האנושית עשתה דרך כל-כך גדולה ממצב פרימיטיווי לכיוון ציוויליזציה, ראויה שתיקרא על שמה של האישינות שעמדה במרכזו של התהליך הזה. השנים הללו אכן היו "חיי שרה". זה מה שמסתתר מאחורי תוספת שלושת המלים האחרונות שבפסוק הראשון. "חיי שרה" אינו רק שם של פרשה, זהו שם של תקופה.

זוהי הסיבה שאברהם בא לחברון "לספוד לשרה ולבכותה". בד"כ הסדר הוא הפוך, התגובה המיידית לאבדן של אדם קרוב היא בכי, ואחר-כך מספידים. אצל אברהם זה היה אחרת. הוא ודאי בכה לעצמו כששמע על מות אישתו, אבל הבכי הגדול בא אחר-כך. כשאברהם הספיד את אישתו הוא תאר בפני כל הנוכחים את גדולתה ואת חשיבותה. כשאברהם סיים להספיד את שרה, כולם הבינו את גודל האובדן ואז לא רק אברהם לבדו בכה, כולם בכו. לכן כתוב "לספוד לשרה ולבכותה". היה ברור לכולם שהחיים בלי שרה יהיו לגמרי אחרים.

אחרי מות שרה, אברהם שולח את עבדו הנאמן אליעזר לחרן למצוא אישה ליצחק. אליעזר הולך לחרן, פוגש שם את רבקה ומצליח לשכנע את לבן ובתואל, אחיה ואביה, לאפשר לה לחזור אתו לבית אברהם. אחד הדברים המעניינים בסיפור הזה הוא הכפילות שלו. התורה מספרת את אותו סיפור פעמיים, פעם ראשונה כתיאור של התרחשות ואחר-כך היא חוזרת על סיפור המאורע כפי שאליעזר מספר אותו לבני משפחתה של רבקה. אנו כבר יודעים שהתורה אינה מבזבזת מלים, אז למה הכפילות?

התשובה שחז"ל נותנים לשאלה זו היא די מפתיעה: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", דיבורי החול של עבד אברהם חשובים יותר מאשר דברי התורה של בני דורות מאוחרים יותר. אם מתבוננים היטב בדבריו של אליעזר מבינים למה. הוא היה כנראה מומחה לתקשורת בין-אישית. כל מילה שלו אל לבן ובתואל מדויקת ומכוונת להשגת המטרה - קבלת הסכמתם לנישואי רבקה ויצחק. כשמשווים את הטקסטים אפשר לראות איך הוא מדגיש פרטים מסוימים ומשמיט פרטים אחרים כדי ליצור את ההשפעה הרצויה ולהצליח בשליחותו. היום יש נטיה לזלזל באיכות סגנון הדיבור. זו טעות, כי חשוב לא רק מה אומרים אלא גם איך אומרים את זה.

ולדות

ת

כאשר שני אחים הם שונים באופיים, היותם אחים מבליט את שונותם. ראינו את זה אצל קין והבל וגם אצל יצחק וישמעאל. פרשת השבוע מפגישה אותנו עם דמויותיהם של יעקב ועשיו ונותנת לנו הזדמנות להתבונן בשני טיפוסים שונים, בעלי גישה שונה לחיים, דרכם נוכל אולי ללמוד כמה דברים גם על עצמנו.

רבקה בהריון והיא מרגישה שזהו הריון מיוחד. "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר למה זה אנוכי ותלך לדרוש את ה'". רש"י מסביר את פשר ההתרוצצות בדרך מאד מעניינת: "כשהיתה עוברת על פתחי תורה (=שיבה, בית מדרש) של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, (וכשהיתה) עוברת על פתחי עבודה זרה עשיו מפרכס לצאת. דבר אחר (פירוש נוסף): מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". רבקה חשה שמתנהלת בתוכה מלחמה, שאת פישרה אין היא יודעת. היא גם חשה ששורש הסכסוך הוא תיאולוגי, אחד מהעוברים שבבטנה נמשך אינסטינקטיבית למקומות של תורה והאחר נמשך למקומות של עבודה זרה. האם הנבוכה הולכת "לדרוש את ה'" בבית המדרש של שם ועבר, שם נמסר לה בנבואה כך: "שני גוים בבטןך ושני לאומים ממעיך ייפרדו,

על כבוד, יוקרה, התמודדות עם קשיים וחיי נישואין מאושרים

"ויגדלו הנערים ויהי

עשו איש יודע ציד

איש שדה ויעקב

איש תם יושב

אוהלים:"

(בראשית כה, כז)

תקשורת טובה ויעילה היא חלק חשוב ביחסי אנוש מוצלחים. שרה ידעה את זה. זה היה חלק מהכשרון האינטואיטיבי שלה. היא הבינה בבני אדם וידעה איך לגשת אל כל אחד ולדבר איתו בסגנון הנכון כדי ליצור תקשורת יעילה. אליעזר כנראה למד משרה את סוד הרגישות לאופיו של הזולת והיכולת לדבר אליו באופן המתאים לו.

לא פלא, אם כן, שכאשר אליעזר מחפש כלה עבור יצחק, הוא מנסה למצוא מישהי שתהיה דומה לשרה. המבחן שהוא מציב למועמדת הוא מבחן של חסד. הוא מגיע אל הבאר עם עשרה גמלים צמאים לאחר דרך ארוכה במדבר ומבקש מהנערה שתשקה אותו מים. רבקה מציעה, בלי שהתבקשה, לשאוב מים גם עבור כל הגמלים. מדובר בכמות אדירה של מים. כשאליעזר רואה את חריצותה, זריזותה ואדיבותה של רבקה במעשה החסד, הוא יודע שהנערה הזו היא שתמשיך את דרכה של שרה. היא עמדה במבחן החסד.

יצחק לא בחר את אשתו. עבד אביו עשה זאת בשבילו, והוא עשה עבודה טובה. אליעזר הביא לבן אדונו אישה בעלת התכונות הנדרשות להיות מה שאמו של יצחק היתה עבור אביו. כשיצחק ורבקה נישאים התורה מתארת זאת כך (כד, סז): "ויביאה יצחק האוהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאישה ויאבה וינחם יצחק אחרי אימו". פעמיים מוזכרת שרה בפסוק המתאר את כניסתה של רבקה לבית משפחת אברהם. אנו קוראים את הפסוק וחשים את נוכחותה של אם המשפחה, שרה, באותו מעמד מרגש. רש"י מביא מדרש חז"ל המגלה לנו קשר אפילו עמוק יותר בין שרה לרבקה. על-פי המדרש, כל עוד שרה היתה בחיים, התרחשו בביתה שלושה נסים באופן קבוע: הנר שהיא היתה מדליקה בערב שבת היה נשאר לדלוק עד ערב שבת הבאה, כמות רגילה של בצק לאפיה היתה מספיקה לכמות גדולה מאד של לחם ומעל האוהל ריחף תמיד ענן של טהרה וקדושה. כששרה מתה, פסקו הנסים הללו. כשרבקה הגיעה, הם חזרו. כאשר לא היתה אישה בבית, היה חסר בו רוח הקודש הנשי המיוחד. יצחק ורבקה ממשיכים את אברהם ושרה בשמירת הברית עם ה'. יצחק ורבקה השלימו זה את זה כמו שאברהם ושרה השלימו זה את זה. אבותינו היו זקוקים לנשותיהם כדי להצליח בשליחות ההיסטורית שלהם, כדי שכל התורה הגדולה שהיתה בהם תוכל לבוא לידי ביטוי מעשי. זוהי התורה בשלמותה וזוהי היהדות בשלמותה.

ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר". הפסוק הזה מכיל מידע רב וחשוב עבור רבקה. היא מבינה עכשיו, שמשני התינוקות שהיא תלד עתידים להתפתח שני עמים ושעמים אלה לא יחיו בשלווה זה לצד זה. המלחמה הקטנה המתנהלת בתוכה אינה אלא הכנה למלחמת עולם, יותר מכך - מלחמת עולמות, עולם הזה ועולם הבא, בין שני בניה העתידיים. עובדה חשובה נוספת היא שהבן הגדול יהיה משועבד לקטן.

בשעה טובה, הגיע זמן הלידה. "וימלאו ימיה ללדת והנה תאומים בבטנה. ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שיער ויקראו שמו עשיו. ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשיו ויקרא שמו יעקב". התורה מוסרת פרט אחד בנוגע למראהו של הילד הבכור, הוא אדמוני. רש"י מסביר את חשיבות פרט זה: "סימן הוא שיהא שופך דמים". בנוגע לילד השני, התורה לא מתארת את מראהו אלא מזכירה תופעה מעניינת בהתנהגותו - הוא יוצא לאוויר העולם כשידו אוחזת בעקבו של אחיו התאום, כאילו הוא מנסה לעכבו מלצאת.

ואחרי התחלה כזאת, מה כבר אפשר לצפות מהמשך? "ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים". עשיו נהג להעביר את עיקר זמנו בין חיות היער, לצוד אותן, בעוד יעקב מעדיף את הישיבה הנוחה והשקטה בבית, אצל אבא יצחק ואמא רבקה. התיאורים הללו משקפים את קווי האישיות המיוחדים של כל אחד משני הבנים.

למעשה, שניהם ביקשו אותו דבר. מה שעשיו רדף אחריו בשדה הוא-הוא מה שיעקב מצא באוהל. לשניהם, כמו לכל אדם, היה צורך בסיסי בהרגשה שיש להם ערך. כל אחד זקוק לתחושת כבוד וערך - עצמי וכל אחד רוצה להמצא במקום בו יש לו הרגשה שהוא חשוב. ההבדל בין יעקב ועשיו היה במקור ממנו הפיק כל אחד מהם את ההרגשה הזו. עשיו היה זקוק לאישורם של אחרים, שיתנו לו את ההרגשה הזו. כדי להרגיש מכובד ובעל ערך הוא צריך לשלוט על אחרים, לדעת ולחוש שהכל מתנהל על-פי רצונו. אם הוא לא נמצא בעמדה של שליטה על המתרחש, הוא מרגיש אבוד.

אנחנו מכירים אנשים כאלה, שמאחורי האופי השתלטני שלהם מסתתרת אישיות חסרת ביטחון עצמי וחסרת אמון עצמי. אם הוא לא נמצא בעמדה בה הוא יכול

לכפות את דעתו ורצונו על אחרים - הוא מתפרק, הוא לא יכול להחזיק מעמד. יוקרה היא בשבילו צורך נפשי קיומי. עבורו, המקור לתחושה הבסיסית של ערך עצמי וכבוד עצמי נמצא באינטראקציה שלו עם סביבתו. עשיו היה אדם כזה. הוא היה חייב להרגיש שהוא נמצא בעמדת שליטה. הוא לא יכל לשאת את השהות בבית הוריו כי שם הוא לא יכל לתפוס עמדה של שליטה. בשדה היה לו הרבה יותר קל. שם הוא רדף אחרי חיות, צד אותם והרגיש טוב.

יעקב, לעומתו, לא היה זקוק לכל זה. ההרגשה הטובה שלו עם עצמו לא היתה תלויה ביחס שהוא קיבל מאחרים, כי תחושת הערך העצמי שלו נבעה מעצם היותו אדם. אפשר לומר שהוא היה הומניסט במובן הטהור של המושג הזה, כי הוא האמין שכל אדם שנברא בצלם אלוהים הוא חשוב ובעל ערך ללא תלות במעמד החברתי או בהישגים שלו. לכן, יעקב לא היה כל-כך זקוק לחברת בני אדם כי הוא לא היה צריך להוכיח לעצמו כל הזמן שהוא מכובד. הוא חש יקר ומכובד גם בלי לקבל יחס של יוקרה וכבוד מאחרים. מובן, שיעקב גם לא היה מוכרח להרגיש שהוא קובע מה קורה בכל סיטואציה ושדווקא הוא זה ששולט במצב. הוא יכל לחיות חיים רגועים ונינוחים יותר. כדי להרגיש טוב עם עצמו, הוא לא צריך לצאת לשדה, לרדוף אחרי בעלי חיים ולצוד אותם, הוא יכול להרשות לעצמו להיות איש תם יושב אוהלים. "תם" בעברית פירושו "שלם". יעקב היה שלם ומאושר עם עצמו ולא היה תלוי באישורם של אחרים.

הבה נתבונן בסיפור מכירת הבכורה. כך כתוב בפרשתנו: "ויזד יעקב נזיד ויבוא עשיו מן השדה והוא עייף. ויאמר עשיו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עייף אנוכי על כן קרא שמו אדום. ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי. ויאמר עשיו הנה אנוכי הולך למות ולמה זה לי בכורה". מהו הנזיד הזה? מה פתאום יעקב עסוק בבישול? אם עשיו עייף, מדוע הוא מבקש אוכל ולא מנוחה? איך עשיו הגיע למסקנה שהוא עומד למות? מילת המפתח להבנה היא "כיום". חכמינו אומרים לנו שכדי להבין מה עומד מאחורי כל העיסקה הזו אנו חייבים להיות מודעים למאורע חשוב שהתרחש באותו יום. המאורע הזה לא כתוב במפורש בפסוקים אלא מופיע רק ברמז. באותו היום נפטר הסבא, אברהם אבינו, ויעקב נכדו מבשל נזיד עדשים מפני שזהו מאכל אבלים, כמו ביצה קשה (העדשים, כמו הביצה, הם עגולים ולכן

מזכירים לאבל את מחזוריות החיים ונצחיותם. הם גם מאכלים פשוטים ועממיים ולכן מגישים אותם לאבל כדי לציין שהצער הוא נחלת הכלל). יעקב ועשיו שומעים שניהם על פטירת סבם אבל הם מגיבים לידיעה באופן שונה מאד זה מזה. יעקב מצטער וכואב, אך לא מאבד שליטה ועושה מה שצריך לעשות על-פי השכל הישר ועל-פי המסורת. הוא מתאבל ומכין לו ולאחיו מאכל שאבלים נוהגים לאכול. עשיו, מול אותה מציאות אובייקטיבית, מאבד שליטה. הוא מאבד שליטה על עצמו מכיוון שמותו של אברהם מעמיד אותו מול תופעה טבעית והכרחית שלו, לעשיו, אין שום שליטה עליה. תודעת מציאות המוות כעובדה בלתי נמנעת גורמת לו לחוש אבוד וחסר אונים. הוא לא מצליח להתמודד עם התודעה שגם הוא עתיד למות. אם הוא לא יכול לשלוט על מותו, מה שווים חיו, מה שווה הבכורה? דווקא משום הצורך הנפשי שלו לשלוט במציאות, הוא מאבד שליטה על עצמו. הוא חוזר מן השדה לא רעב, אלא עייף נפשית, מנטלית. הוא הרוס. הוא מבקש למצוא נחמה למצוקתו באכילה גסה, שאולי תחזיר לו חלק מהתחושה של קומפוטנטיות, של היותו בעל יכולת. הנזיד האדום מגרה ומושך אותו, הצבע הזה מקרין עצמה ואנרגיה. עשיו עצמו הוא אדמוני ואכן הוא מלא כוחות חיים. גם דוד המלך היה אדמוני, גם הוא היה מלא אנרגיה, אלא שהוא ידע לנתב את האנרגיה שלו לקדושה. עשיו לא ידע לעשות את זה ולכן כל האנרגיה שלו הופנתה להרסנות. חז"ל אומרים שבאותו יום הוא הלך והרג בן-אדם. הוא לא יכל לשאת את הצער. "אם אני סובל, שכולם יסבלו".

לשוני הזה בדפוסי האישיות של יעקב ושל עשיו ישנן גם השלכות אחרות. בבית המדרש של שם ועבר נאמר לרבקה "ורב יעבוד צעיר". "רב" מתייחס לעשיו, שהוא נולד ראשון, ויעקב הוא ה"צעיר". במילה "רב" יש משמעות של גדלות וחוזק (ולכן מי שלמד הרבה תורה מכונה כך), אבל גם של כוחניות. עשיו הוא טיפוס כזה שחותר לקראת השגת המטרה שלו, בלי פשרות. כשהוא רודף אחרי חיה ביער - היא אבודה. אם הוא רוצה משהו, הוא ישיג את זה ולא משנה מה המחיר, לא משנה כמה אנשים ייפגעו בדרך ולא משנה גם כמה הוא עצמו יפסיד בתהליך. הוא ישיג את מה שהוא רוצה וכל האמצעים כשרים לשם כך. כאשר יצחק אומר לו "צא השדה וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי בעבור תברכך נפשי", כתוב שעשיו ממחר לשדה "לצוד ציד להביא" ורש"י מסביר: "מהו 'להביא'? אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל".

כשעשיו יוצא מהבית, הוא יודע דבר אחד - הוא לא חוזר הביתה בידיים ריקות. אם הוא ישיג את מבוקשו בדרך ישרה - טוב, אם לא - הוא מוכן לגזול. מה שרואים כאן באישיות הזו אינה רק דבקות במשימה, אלא גם חוסר גמישות, אי-יכולת להתפשר וחוסר עמידות במצבים של תסכול. מאוחר יותר, כשעשיו מגלה שיעקב הקדים אותו ולקח ממנו את ברכת אביהם, תגובתו היא נוראה: "ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאוד" והוא מחליט: "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי"!

יעקב הוא ה"צעיר", מלשון "צער". הוא יודע מה הוא רוצה והוא שואף להשיג את זה, אבל הוא יכול לשרוד כשלוף. הוא יכול להיות בצער ולא להתפרק והוא יכול לעשות פשרות בחיים. אם הוא לא מצליח להשיג את מה שהוא רוצה, הוא לא נהרס מזה. יש לו יכולת עמידה בצער, בתסכול. הוא יכול להמתין ולעבוד שבע שנים כדי לשאת לאישה את אהובתו, לגלות בבוקר שאחרי החתונה שחמיו רימה אותו ונתן לו בת אחרת, להביע מחאה ותרעומת, אבל להתחיל לעבוד שבע שנים נוספות עבור בחירת-ליבו! אי אפשר שלא להתפעל מהסבלנות ואורך הרוח של יעקב אבינו. רק אישיות כזאת יכולה להיות האבא של עם שצריך להמתין ולסבול כל-כך הרבה ולהחזיק מעמד עד לביאת המשיח.

יצחק ידע זאת ולכן הוא בכלל לא התכוון להעניק לעשיו את ברכת אברהם. הוא מברך את יעקב המחופש לעשיו בברכות חומריות - "ויתן לך האלוהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש". רק אחר-כך, כשיצחק מברך את יעקב בידועו שזהו יעקב הוא מעניק לו את הברכה העיקרית, הרוחנית: "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך איתך לרשתך את ארץ מגורריך אשר נתן אלוהים לאברהם". יצחק מעביר ליעקב את הברכה ואת האחריות ההיסטורית להמשך הברית של ה' עם זרע אברהם.

עשיו הוא קצר-רוח, אין לו סבלנות לתהליכים ארוכים. תכונה זו רמוזה בשמו, "עשיו" זה עשוי ומוכן. חכמינו אומרים שכבר בלידתו גופו היה מכוסה שערות. השערות מכסות את הגוף מבחוץ ואצל הרבה תינוקות אפילו הראש אינו שעיר בזמן הלידה ורק עם הזמן השערות מופיעות וצומחות. עשיו בא לעולם מוכן, שעיר כולו, כי אצלו הכל צריך להיות עשוי וגמור כאן ועכשיו. "יעקב" זה בלשון עתיד.

הוא מסוגל לחכות. הוא יכול גם להתקדם לאט, עקב בצד אגודל, אל המטרה. עשוי הוא עשוי, קבוע, לא משתנה. יעקב דורך והולך על עקביו, מתקדם ומתפתח כל הזמן.

החברה המודרנית מעודדת מאד רכישת ידע ופיתוח כישורים אישיים. אלה הם אכן דברים חשובים, אולם חשוב מכך הוא לפתח אישיות בריאה, אופי חזק ויציב, המסוגל להתמודד עם כישלונות ולסבול תסכולים. לא כל אחד יכול להיות רופא או עורך דין ולא כל אחד צריך להיות רופא או עורך דין, אבל כל אחד חייב להיות בעל יכולת נפשית-מנטלית להתמודד עם קשיים ולעמוד באתגרים הקשים שמציב העולם הזה.

בעולם המודרני, מוסד הנישואין סובל מבעיות רבות. אנשים צעירים רבים אינם יודעים מה לעשות כדי שהנישואין שלהם יצליחו. יש להם הרבה רצון טוב, אולם חסרה להם ידיעה אודות הטבע של קשר הנישואין ושל בן המין השני ולכן הציפיות שלהם מהקשר הזוגי ומבן הזוג אינן מתאימות למציאות. אפשר לחסוך את עגמת הנפש, התסכול והאכזבה הנגרמים מציפיות השווא הללו אם נגישים אל הנישואין מתוך ידיעה ברורה יותר מהם הציפיות של כל אחד מבני הזוג מהקשר הזוגי. ניסיון של שנים רבות בייעוץ נישואין לימד אותי שלנשים ולגברים ישנן ציפיות שונות מקשר הנישואין. נשים מחפשות בטחון. אין הכוונה רק לבטחון כלכלי, אלא גם לבטחון רגשי, מנטלי ואף פיסי. היא רוצה שהאיש שלה יעניק לה הרגשת בטחון. גברים, לעומת זאת, רוצים להיות במצב שבו הם חשים חשובים. האיש רוצה לעשות דברים בשביל האישה, הוא רוצה לחוש שהיא זקוקה לו. אם כל אחד מבני הזוג מודע לציפיות הללו שלו-עצמו ושל בן-זוגו, יכולים להיות להם חיי נישואין מלאי אושר וסיפוק.

השאלה ששואלים המפרשים היא, מדוע לא אמרה רבקה ליצחק את שנאמר לה ברוח הקודש, שיעקב הוא הבן הראוי לברכות? מדוע היא היתה צריכה להשתמש בדרך של רמאות? במקום להורות ליעקב להעמיד פנים שהוא עשוי כדי לקבל את ברכות אביו, היא יכלה פשוט לומר לבעלה שיעקב הוא שצריך לקבל את הברכות, ולא עשוי. הרב נפתלי ברלין אומר שרבקה מעולם לא חשה בטחון עם יצחק. אפילו

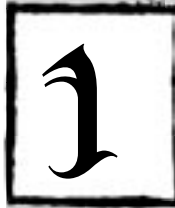
כאשר היא ראתה את יצחק לראשונה וכיסתה את פניה, לא היה זה מתוך צניעות בלבד, אלא גם בגלל שהיא חשה קטנה וחסרת ערך בנוכחותו. שלא כמו שרה ורחל, שדיברו עם בעליהם בחופשיות, רבקה לא יכלה לעשות זאת בגלל שהיא לא חשה בטוחה בנוכחותו של יצחק. למעשה, מפשט הפסוקים נראה, שהיא מעולם לא סיפרה ליצחק על המסר שהגיעה אליה ברוח הקודש בנוגע לעדיפותו של יעקב על פני עשיו. אם היא היתה עושה זאת, זה יכל לחסוך הרבה יריבות ורגשות רעים בהמשך.

לפעמים אנחנו חושבים שנורמלי זה מושלם. אנחנו רוצים שהכל יסתדר מהר ובקלות ואנחנו מצפים שהעמל והמאמץ שלנו יביאו לתוצאות המושלמות. ואז, כשהדברים לא מתרחשים כך, אנו יוצאים מגדרנו, כועסים ומאשימים את עצמנו ואת אחרים. כאשר זאת היא הגישה שלנו, אלה הם הציפיות המודעות או הבלתי-מודעות שלנו וזוהי התגובה שלנו לכישלון, זה אומר ששכחנו שעדיין לא הגענו לעולם הבא ושאלנו עדיין חיים בעולם הזה. העולם הבא הוא מושלם, אבל לא כדאי לצפות שהחיים בעולם הזה יהיו מושלמים, כי זה לא נורמלי. נורמלי שבעולם הזה יש גם צער וכישלונות ואנחנו חייבים להיות סבלניים ומסוגלים להתפשר, להתאים את ציפיותינו למציאות, להגמיש את עמדותינו כשצריך ולשרוד חוויות של תסכול. זוהי הדרך היחידה בה נצליח, בסופו של דבר, להתקדם בחיים ולהשיג את מטרותינו.

שונים מאלה הניצבים בפניו בארץ ישראל. יהודי מעצם טבעו שייך לארץ ישראל. כשהוא נמצא שם, הוא נמצא במקום אליו הוא שייך. כשיהודי נמצא בחוץ לארץ, הוא יודע ומרגיש שהוא נמצא מחוץ למקומו הטבעי. הרמב"ן בפרושו לתורה אומר ש"מעשי אבות הם סימן לבנים". כל ההיסטוריה של העם היהודי נמצאת בצורה תמציתית בביוגרפיות האישייות של אברהם, יצחק ויעקב. יציאת יעקב לגלות היא סימן ליציאת עם ישראל לגלות. יעקב יודע שהחיים בגלות הפרטית שלו יהיו שונים באופן מהותי מהחיים בבית. הוא יצטרך לחיות ולהסתדר עם אנשים שונים ממנו והוא יצטרך ללמוד איך הוא לשרוד שם ולא פחות חשוב – איך לשמור על הייחודיות שלו כיהודי בין גויים. יעקב הצליח. כשהוא חוזר לארץ ישראל ועומד לפני הפגישה המחודשת והבלתי נמנעת עם עשיו, הוא שולח לאחיו מסר ובין השאר הוא אומר לו את המשפט - "עם לבן גרתי". חז"ל שמו לב שהמילה "גרתי" היא חילוף אותיות של "תרי"ג", שזה 613, מספר המצוות שבתורה. יעקב רומז לעשיו שלמרות שהוא היה צריך לחיות עשרים ושתים שנים אצל אדם נוכח וערמומי כמו לבן, הוא לא ויתר על יהדותו ושמר על תרי"ג מצוות.

יעקב יצא לגלות, חי שם זמן רב ונשאר יהודי. מה איתנו? מה אנחנו צריכים לעשות כדי לשמור על יהדותנו בגלות? קודם כל צריך לומר מה אסור לנו לעשות. אסור לנו לחוש פחד ואשמה, שתי תחושות מרכזיות המאפיינות את יהדות הגולה היום. באופן טבעי אנו פוחדים מרדיפות ומאנטישמיות. ההיסטוריה של הגלות הארוכה שלנו לימדה אותנו שאנו לעולם לא נוכל להיות שאננים כל עוד אנו חיים כמיעוט אתני בקרב הגויים. נוסף לכך אנו נושאים בקרבנו תחושת אשמה על חוסר העזרה המספקת לאחינו בני יהדות אירופה בזמן השואה. יכולנו לעשות יותר. אולם, למרות שלתחושות הלו של פחד ואשמה יש בסיס הגיוני, אנחנו חייבים להשתחרר מהם. אנו יכולים לנצל את הפחד מאנטישמיות כדי להשקיע בחיזוק הקהילה שלנו ולדאוג לביצור מעמדנו כך שלא יוכלו לפגוע בנו ואנו יכולים וצריכים לתקן את טעויות העבר ע"י עזרה ותמיכה ביהודי ארץ ישראל כדי לוודא שלא תהיה שואה נוספת, אבל אנו לא יכולים להמשיך ולבסס את ההרגשה שלנו כיהודים על הפחד והאשמה. הרגשות האלה מעבירות מסר שלילי לילדים שלנו. הם לא רוצים לגדול ולחיות עם רגשות שליליים כאלה והם עלולים לעזוב את היהדות רק כדי להשתחרר מהם. אנחנו חייבים להציע לילדים שלנו תוכן חיובי של חיים יהודיים,

יצא

החיים בגלות

"ויצא יעקב

מבאר שבע וילך

חרנה:"

(בראשית כח,י)

יעקב אבינו נאלץ לצאת לגלות. הוא חייב לברוח מפני עשיו אחיו המבקש להורגו. בדרך מבאר שבע לחרן מתרחש משהו מעניין - "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא". יעקב נאלץ לישון בחוץ, תחת כיפת השמים, כשבמקום כר נח הוא מניח אבן תחת ראשו. "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוהים עולים ויורדים בו". רש"י מפנה את תשומת ליבנו למשהו מוזר בחלומו של יעקב. המקום הרגיל של המלאכים הוא למעלה, בשמים, ולכן הם צריכים קודם לרדת ואח"כ לעלות ואילו כאן המלאכים קודם עולים ואח"כ יורדים. ההסבר של רש"י הוא שיעקב אבינו היה מלווה תמיד במלאכים ובמעבר בין ארץ ישראל וחוץ לארץ המלאכים צריכים להתחלף. המלאכים של ארץ ישראל אינם המלאכים של חוץ לארץ. לארץ ישראל ולגלות יש מלאכים שונים. לכן קודם עלו מלאכי ארץ ישראל בסולם לשמים ואח"כ ירדו משם מלאכי חוץ לארץ ללוות את יעקב בהמשך דרכו.

החילופין הללו של המלאכים מהווים עבור יעקב ביטוי של עובדה שכולנו מודעים אליה - החיים בגלות שונים באופן מהותי מהחיים בארץ ישראל. הגלות מציבה בפני היהודי בעיות אחרות ואתגרים

אתגרים משמעותיים, תכונות ורגשות יהודיים טובים, שיגרמו להם לרצות להמשיך להשתייך לעם ישראל.

התכונה הראשונה היא רחמנות. כשרחל רואה שהיא לא מצליחה ללדת, היא פונה אל בעלה ואומרת "הבה לי בנים, ואם אין - מתה אנוכי". רחל מודיעה ליעקב שהיא לא מוצאת טעם בחיים ללא ילדים ומבקשת שהוא יתפלל עבורה כי היא יודעת שהוא צדיק ושתפילתו תתקבל. יעקב כועס ועונה לה "התחת אלוהים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן?" חכמינו מסבירים שיעקב ענה לה תשובה כזאת לא נחמדה כי הוא רצה שהיא לא תסמוך על תפילתו ותתפלל בעצמה לה, אולם הם אומרים שבכל זאת ה' גער בו בגלל התשובה הזו. כך לא עונים לאישה במצוקה, המבקשת להיות אם ולא יכולה. ה' גער ביעקב כי הוא התנהג כאן באופן שלא התאים לאופיו האמיתי. יעקב הוא רחמן בטבעו והוא היה צריך להתנהג בהתאם, לנחם את אישתו, לפייס ולעודד אותה. כל יהודי הוא רחמן בטבעו. זוהי תכונה קולקטיבית לאומית שלנו. עד כדי כך שאם ישנו יהודי המתנהג באכזריות ובקשיות לב, יש חשש שהוא אינו יהודי. רחמנות היא תכונה אופיינית ליהודי. יהודי החי בגלות חייב לשמור על התכונה הזו משתי סיבות: א. כדי לא לטשטש את התכונות האמיתיות שלו. ב. כדי לשמור ולפתח את הייחודיות שלו לעומת הגויים שבקרבתם הוא חי.

תכונה נוספת שיהודי החי בקרב הגויים צריך לשמור ולשמר אצלו היא היחס הנכון לכסף. פרשת השבוע מספרת לנו על שתי חלומות שחלם יעקב אבינו. כולם מכירים את החלום עם הסולם והמלאכים שיעקב חולם כשהוא בדרכו מארץ ישראל לחרן. מאוחר יותר בפרשה רואה יעקב חלום נוסף ובו הוא רואה תיישים מרביעים כבשים. משמעות הדבר הוא גידול של עדר הצאן שלו, רווח ממוני. אחרי שיעקב רואה את החלום הזה, הוא נזכר איזה חלום הוא ראה עשרים ושתים שנה קודם לכן ומבין איך הגלות הארוכה השפיעה עליו. אז, בצאתו מארץ ישראל, דעתו היתה נתונה למלאכי אלוהים ולקשר בין שמים וארץ, ועכשיו, אחרי שנים של חיים בגלות, מוחו עסוק במחשבות על כבשים ועיזים ועל רווחים כספיים אפשריים. לא פלא שאחרי החלום הזה מבין יעקב שהגיע הזמן לעזוב את חרן ולחזור הביתה. אנחנו, החיים בתוך התרבות המערבית המייחסת לכסף חשיבות רבה כל-כך, חייבים לזכור שעבורנו הכסף אינו מטרה בחיים אלא רק אמצעי המאפשר לנו לחיות ולהגשים את האידיאלים החשובים באמת. אם הילדים שלנו רואים שאנחנו חיים רק בשביל

לעשות עוד כסף, למה שירצו להישאר יהודים? הם חייבים לראות שלנו, כיהודים, יש בחיים מטרות יותר רציניות מאשר לעשות עוד כסף.

וכאן אנו מגיעים לדבר הבסיסי ביותר ביחס שלנו אל עצמנו ואל החברה הכללית המקיפה אותנו בגלות - קבלתנו את עצמנו כשונים ונבדלים משאר החברה. אחרי שיעקב בורח מלבן, לבן רודף אחריו, משיג אותו, מתפתח ביניהם ויכוח שבסיומו הם מחליטים לכרות ביניהם ברית והם מקימים יחד מצבה לציון הברית ביניהם. באותו מעמד נושא לבן נאום ארוך שאותו הוא מסיים כך: "אלוהי אברהם ואלוהי נחור ישפטו בינינו". תגובת יעקב: "וישבע יעקב בפחד אביו יצחק". במבט ראשון נראות שתי השבועות דומות, שהרי לבן גם הוא קרוב משפחה של אברהם אבינו וכל אחד מהצדדים נשבע בשם אלוהי אבותיו. אבל בעצם, מיהו אלוהי נחור? הרי נחור אחיו של אברהם היה עובד עבודה זרה. היה זה אברהם שניפץ את פסילי האבן של משפחתו והפיץ בעולם את האמונה בה', כך שלמעשה לבן כורך את ה' ואת - להבדיל - עבודה זרה בכפיפה אחת כאילו אין הבדל ביניהם! במלים אחרות, לבן אומר ליעקב: תראה, אם כבר אנחנו חברים, בוא לא נדקדק בהבדלים התיאולוגיים בינינו, בוא לא ניתן לדתות השונות שלנו לקלקל את היחסים בינינו. אחרי הכל, מה כבר ההבדל הגדול בין אלוהים כזה או אלוהים אחר. אלא שיעקב, אחרי כעשרים שנה של עבודה אצל חמיו, כבר למד שצריך להקשיב היטב לדבריו של הטיפוס החלקלק הזה והוא עונה באופן חד משמעי. "פחד יצחק" הוא כינוי מובהק לה' אלוהי ישראל, בורא שמים וארץ. אי אפשר להבין זאת אחרת. המסר הוא ברור: אנחנו יכולים להיות שכנים, ללמוד יחד, לעבוד יחד, לקיים קשרי מסחר ואפילו קשרי ידידות, אבל אני אף פעם לא שוכח וגם לא מסתיר בפניך את ההבדל היסודי בקשר לזהות האישית שלנו: אני יהודי, אתה לא. כל אחד מאתנו שייך לעם אחר, עם מטען היסטורי שונה ועם חזון עתידי ייחודי. זהו המסר של יעקב ללבן, זוהי התודעה שכל יהודי החי בגלות חייב להחזיק כדי לשרוד כיהודי זוהי גם העמדה הבסיסית שמדינת ישראל, כמדינה יהודית בתוך מרחב מוסלמי וגם בתוך עולם התרבות המערבית, חייבת לשמור כדי להמשיך ולהתקיים.